

PUBLİK HÜQUQİ ŞƏXSLƏRİN HÜQUQ SUBYEKTİVİYİ

AYXAN İSMAYILOV*

Xülasə

Məqalədə ən əvvəl qeyd olunur ki, publik hüquqi şəxslər konsepsiyasının kifayət qədər yeni olması səbəbindən hüquq ədəbiyyatında publik hüquqi şəxs barəsində əhatəli bilgilər mövcud deyil. Bununla əlaqədar milli qanunvericiliyin müddəaları ilə yanaşı, Fransa, Almaniya və s. ölkələrin qanunvericiliyinin bu təsisatların hüquq subyektivliyi barədə təcrübəsi nəzərdən keçirilir. Qeyd olunur ki, publik hüquqi şəxs anlayışı indiki dövrdə müstəsna olaraq qanunvericiliyin əsasında yaradılan və publik funksiyalara malik hüquqi şəxslərə şamil olunur. Hazırda publik hüquqi şəxs institutu dövlət və cəmiyyət üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən funksiyaları həyata keçirir. Məhz buna görə də adi hüquqi şəxsdən fərqli olaraq o, bəzi (müflis ola bilməz; həm pulsuz, həm də pullu xidmətlər göstərə bilər; zərurət yaranıqda büdcədən maliyyələşdirilə bilər; publik hüquqi şəxsin işçiləri dövlət qulluqçuları ola bilər; adi mülki hüquqi şəxslər üçün mövcud olan məhdudiyyətlər publik hüquqi şəxslərə şamil olunmur) təminatlara malikdir.

Açar sözlər: *hüquqi şəxs, hüquq subyektivliyi, konsepsiya, anlayış, xüsusi hüquq, publik hüquq, institut, qanunvericilik, dövlət, orqan, hakimiyyət, şirkət, əlamətlər, funksiya.*

I. Giriş

Müasir dövrdə publik hüquqi şəxs anlayışı müəyyən təşkilatların hüquq qabiliyyətli subyektlər kimi qeyd olunması üçün milli hüquq sistemə qəti şəkildə daxil olmuşdur [12, s. 69]. Lakin təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, hüquq ədəbiyyatında publik hüquqi şəxs barəsində əhatəli bilgilər mövcud deyil. Belə vəziyyət qismən onunla izah edilir ki, publik hüquqi şəxslər konsepsiyası kifayət qədər yenidir və təxminən 200 il əvvəl Fransada yaranmışdır. Publik hüquqi şəxslər “hökmran” xarakterli səlahiyyətlərə malikdirlər və bu onları xüsusi hüququn adi hüquqi şəxslərindən fərqləndirir. Belə ki, Fransanın mülki qanunvericiliyində publik hüquqi şəxslərin aşağıdakı növləri təsbit edilir:

- dövlət tərəfindən ictimai maraq doğuran müəyyən funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün yaradılan nazirliklərdən, milli agentliklərdən və inzibati orqanlardan ibarət olan dövlət təsisatları;

* Bakı Dövlət Universitetinin Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi və tarixi kafedrasının doktorantı / ayxan.ismayilov.0101@mail.ru

- ictimai vəzifələri realizə etmək məqsədilə publik və ya xüsusi şəxslər arasında əməkdaşlıq üçün yaradılan kollektiv qurumlar (sosial təminat fondu, pensiya fondu);

- regional və bələdiyyə orqanları;

- publik təhsil müəssisələri;

- iqtisadi fəaliyyəti həyata keçirən, lakin dövlətin nəzarəti altında olan publik iqtisadi təsisatlar (məsələn, dövlət bankları);

- aztəminatlı vətəndaşlar üçün əlçatan mənzilə sahib olmanı təmin edən mənzil təşkilatları; kommersiya təşkilatları sayılsa da, dövlətin nəzarətində olan dövlət şirkətləri;

- maliyyələşdirilməsi dövlət büdcəsi hesabına həyata keçirilən və publik xidmətlər göstərən dövlət büdcə təsisatları (kitabxanalar, muzeylər, xəstəxanalar və digər qurumlar);

- publik məhkəmə orqanları (məsələn, inzibati məhkəmələr);

- dövlət fondları və institutları [12, s. 140].

Bunları digər (özəl) hüquqi şəxslərdən fərqləndirmək üçün vaxtilə Fransa inzibati hüququnda işlənib hazırlanmış aşağıdakı meyarlardan istifadə olunur:

a) müəyyən hallarda özəl təşəbbüs istisna edilməsə də, publik təşəbbüsün əsasında publik hüquqi şəxsin təsis olunması;

b) təşkilatlanma, fəaliyyət və nəzarət qaydaları publik hakimiyyət tərəfindən müəyyən edilir;

c) maliyyələşdirmə üsulları.

XIX əsrin sonlarından başlayaraq qitə ölkələrinin qanunvericiliyi üçün bir nümunə hesab edilən Almaniya qanunvericiliyində publik hüquqi şəxslər haqqında müddəalar öz əksini tapmışdır. Belə ki, Almaniyanın Əsas Qanununun 87-ci maddəsinin 2-ci hissəsinə uyğun olaraq “Səlahiyyət dairəsi birdən çox olan Torpağın ərazisinə şamil edilən sosial sığorta qurumları publik hüququn bilavasitə Federasiyanın tabeliyində olan korporasiyalar qismində çıxış edirlər. Səlahiyyət dairəsi bir federal torpağın hüduqlarından, lakin üç federal torpaqdan çox olmayaraq hüduqlardan kənara çıxan sosial sığorta təsisatları birinci təklifdən haşiyə çıxmaqla nəzarəti həyata keçirən torpaq maraqlı federal torpaqlar tərəfindən müəyyən edildiyi təqdirdə torpağa bilavasitə tabe olan publik hüququn korporasiyaları qismində fəaliyyət göstərirlər” [5].

Publik hüququn hüquqi şəxsləri Almaniyanın Mülki Məcəlləsində bilavasitə olaraq nəzərdə tutulur. Burada 89-cu paraqrafda üçüncü şəxslərə əmlak zərəri vurmuş birliklərin orqanları üçün nəzərdə tutulan məsuliyyət qaydasının publik hüququn korporasiyalarına, təsisatlarına və fondlarına da şamil olunduğu ifadə edilir [1].

Almaniyada publik hüququn hüquqi şəxslərinin özəl şəxslərdən fərqləndirmək üçün aşağıdakı əlamətlərdən istifadə olunur:

a) onların hüquqi vəziyyəti və fəaliyyətini tənzimləyən dövlət aktı ilə təsis edilməsi;

b) dövlət funksiyalarının yerinə yetirilməsi zamanı dövlətin adından və eyni zamanda öz adından fəaliyyət göstərməsi;

c) hüquqi mənada xüsusişməsi və öz məsuliyyətləri altında dövlət idarəçiliyinin həyata keçirilməsi;

ç) dövlət funksiyalarının həyata keçirilməsi üçün hakimiyyət səlahiyyətlərinə malik olma.

Almaniyada publik hüquqi orqanların statusu və fəaliyyəti ilə bağlı müddəalar “İnzibati prosedur haqqında” 25 may 1976-cı il tarixli Qanunda da öz əksini tapmışdır. Həmin Qanunun birinci paragrafı bu qanunun Federasiyanın publik-hüquqi orqanlarının, federal korporasiyaların, təsisatların və publik-hüquqi xarakterli fondların inzibati fəaliyyətinə tətbiq olunduğunu nəzərdə tutur [15]. Beləliklə, bu növ hüquqi şəxslərin hüquqi tənzimlənməsini səciyyələndirərkən qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasından fərqli olaraq, Almaniyada publik hüququn bütün hüquqi şəxslərinin tənzimlənməsini vahidləşdirən və onların sistemini təsvir edən ayrıca bir qanun mövcud deyildir.

Qitə ölkələrindən fərqli olaraq “ümumi hüquq” ölkələrində uzun müddət ərzində “publik hüququn hüquqi şəxsi” anlayışından istifadə etmədən publik qurumların fəaliyyətinin hüquqi tənzimi həyata keçirilir. Onların qanunvericiliyi yalnız dövlət, yerli və ya ictimai hakimiyyət kateqoriyalarından istifadə etməklə fəaliyyət göstərir və bu hakimiyyət subyektlərinə hüquqi şəxs statusu vermirdi. Eyni zamanda belə hakimiyyətin adından fəaliyyət göstərən ayrı-ayrı orqanlar hüquqi şəxsin hüquqları ilə təmin olunurdular. Bu vəziyyət XX əsrin 90-cı illərinin sonuna qədər, yəni qloballaşma şəraitində tənzimlənməyə yanaşmaların dəyişməsinə qədər davam etdi.

Müasir dövrdə ABŞ-da publik hüquqi şəxslərin aşağıdakı növləri mövcuddur:

- Dövlət tərəfindən təhlükəsizliyin təmin edilməsi, təhsil, səhiyyə və sosial təminat kimi konkret funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün yaradılan dövlət təsisatları. Dövlət təsisatları qərarların qəbulunda geniş muxtariyyətə malikdirlər.

- Yerli hakimiyyət orqanları tərəfindən su təchizatı, kanalizasiya, nəqliyyat və digər spesifik funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün yaradılan bələdiyyə korporasiyaları. Bu korporasiyalar qərarların qəbul olunmasında müəyyən muxtariyyətə malikdirlər.

- Dövlət tərəfindən yaradılan və qismən onun tərəfindən maliyyələşdirilən, lakin bazar iqtisadiyyatının prinsiplərinin əsasında fəaliyyət göstərən dövlət iştiraklı korporasiyalar. Dövlət iştiraklı korporasiyalar elektrik enerjisinin istehsalı, telekommunikasiya və digər müxtəlif məqsədlər üçün yaradıla bilər. Onlar federal və ştatlar səviyyədə, əksər hallarda infrastruktur və ya xidmət göstərilməsi sahələrində müəyyən publik funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün yaradılır.

- İnzibati agentliklər. Onlar dövlətin adından tənzimləyici və nəzarətedici funksiyaları yerinə yetirirlər (məsələn, qiymətli kağızlar və birjalar üzrə komissiya, ətraf mühitin mühafizəsi idarəsi).

- Xüsusi dairələr. Onlar müəyyən bir ərazidə konkret məsələlərin həlli üçün (daşqınlarla mübarizə üzrə xüsusi dairə) yaradılırlar.

- Dövlət qurumları (dövlət tərəfindən yaradılan xəstəxanalar, universitetlər, məktəblər).

- Yarıdövlət korporasiyalar. Bunlar ictimai əhəmiyyətli xidmətlər göstərən və qismən dövlətə məxsus şirkətlərdir (Amtrek, Poçt xidməti).

Son onilliklərdə postsovet məkanında da “publik hüququn hüquqi şəxsi” konstruksiyası geniş yayılmışdır. Belə ki, Gürcüstanın Mülki Məcəlləsinin 1509-cu maddəsinə əsasən publik hüququn hüquqi şəxsləri sırasına dövlət təşkilatları ilə yanaşı, qanunvericiliyin əsasında yaradılan qeyri-dövlət təşkilatları da aid edirlər [13]. Bu ölkədə publik hüququn hüquqi şəxslərinə yalnız dövlət orqanları deyil, həm də digər qurumlar, məsələn, ali təhsil müəssisələri, siyasi partiyalar, dini birliklər və s. daxildirlər.

Keçmiş Sovet İttifaqı ölkələrindən Ukrayna və Baltikyanı respublikalarda da publik hüququn hüquqi şəxsləri haqqında qanunlar qəbul edilmişdir. Bəzi ölkələrdə isə publik hüququn hüquqi şəxslərinə konstitusion status verilmişdir. Məsələn, Yunanıstanın Əsas Qanununun 17-ci maddəsinin 7-ci bəndinə əsasən “Qanun dövlət, publik hüquqi şəxslər, yerli özünüidarəetmə orqanları, ictimai maraqlara xidmət edən təşkilatlar və dövlət müəssisələri bəlli ictimai təyinatlı obyektlərin tikintisi üçün tələb olunan dərinlikdə yeraltı tunellərin kompensasiyasız inşasına yol verir, bir şərtlə ki, onların üzərində yerləşən daşınmaz əmlakın istifadə qaydasına xələl gətirilməsin” [14, s. 41-42].

II. Milli publik hüquqi şəxs modeli

Azərbaycan Respublikasında da publik hüquqi şəxs modelinin yaradılması zərurəti müasir ictimai münasibətlərin inkişaf ehtiyacları ilə şərtləndirilir. Çünki, icra hakimiyyəti orqanları təsərrüfat fəaliyyəti ilə məşğul ola, mənfəət əldə edə və pullu xidmətlər göstərə bilməzlər. Ona görə ki, vətəndaşların dövlətə vergi və rüsumlarını ödədikdən sonra mənfəət əldə etmək üçün onlardan hansısa digər ödənişlərin edilməsini tələb etmək mümkün deyildir. Burada çıxılmaz bir vəziyyət yaranır, çünki iqtisadiyyat inkişaf etdikcə dövlətin adından yaradılan bir sıra yeni strukturlar insanlara vacib pullu xidmət göstərməyə məcbur olurlar. Məsələn, bu cür strukturlara metrologiya və standartlaşdırma üzrə Dövlət Komitəsinin tərkibindəki müxtəlif laboratoriyaları, Dövlət Əmlak Komitəsinin tərkibindəki torpaq-tikinti işlərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı olan xidmətləri aid etmək olar. Belə strukturlar kifayət qədər çoxdur və onlar müvafiq xidmətləri göstərən bölmələrinə adi mülki hüquqi şəxs statusu verməyə məcburdurlar. Adi hüquqi şəxs statusu isə onu ifadə edir ki, o, dövlət əhəmiyyətli funksiyaları yerinə

yetirməsinə baxmayaraq, belə hüquqi şəxsin əmlakına həbs qoyula, həmin əmlaka münasibətdə məhkəmə icraatına başlanıla və bu struktur müflisləşə bilər. Publik hüquqi şəxs doktrinası bütün bu suallara cavab verir.

Hazırda publik hüquqi şəxs institutu Azərbaycan dövləti və cəmiyyəti üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən funksiyaları həyata keçirir. Məhz buna görə də adi hüquqi şəxsdən fərqli olaraq o, kifayət qədər çoxsaylı təminatlara malikdir. Birincisi, publik hüquqi şəxs heç vaxt müflis ola bilməz. Publik hüquqi şəxsə qarşı məhkəmə iddiaları adi mülki-hüquqi qaydada deyil, inzibati icraat çərçivəsində mümkündür. İkincisi, publik hüquqi şəxs həm pulsuz, həm də pullu xidmətlər göstərə bilər, özünü maliyyələşdirə bilər, və ya zərurət yarandıqda büdcədən maliyyələşdirilə bilər. Üçüncüsü, publik hüquqi şəxsin əməkdaşları dövlət qulluqçuları ola bilər; onlarla bağlanan müqavilələr mülki müqavilələr olmaya bilər; dövlət orqanları tərəfindən bağlanan müqavilələr kimi inzibati müqavilələr də ola bilər. Adi mülki hüquqi şəxslər üçün mövcud olan məhdudiyyətlər publik hüquqi şəxslərə şamil olunmur. Publik hüquqi şəxsin bilavasitə təsisatçısı dövlət sayılır.

Nəzərdən keçirilən funksiyalar qeyri-kommersiya təşkilatları tərəfindən həyata keçirilə bilməz. Ona görə ki, bu kateqoriyadan olan təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilən funksiyalar dar çərçivə ilə məhdudlaşır. Publik hüquqi şəxsə gəldikdə isə, onun bütün maliyyə icraatı, mühasibat hesabatı və uçotu dövlət orqanları üçün nəzərdə tutulan qaydada aparılır. Özəl strukturlarda qüvvədə olan qaydalar onlara şamil edilmir.

Hüquqi şəxsin spesifik bir növü kimi publik hüquqi şəxs aşağıdakı əlamətlərə malikdir:

a) müəyyən bir daxili strukturda, iradə və məqsəd birliyində ifadə olunan təşkilati birlikdir;

b) publik hüququn normaları ilə hüquqi şəxsiyyətə verilən təşkilatın hüquq subyektivliyinin onun tərkibində olan fiziki şəxslərin hüquq subyektivliyindən fərqliliyi;

c) təşkilatın publik-hüquq normaları ilə şəxsləndirilməsi, onun özünəməxsus əlamətlərinin mövcudluğu (adı, təşkilati-hüquqi forması və s.) və təşkilati və funksional planda publik hüquq rejiminə tabeçiliyi;

ç) xüsusi məqsədli təyinatı ilə seçilir: sadəcə ümumi deyil, həm də ictimai, publik maraqların realizəsi;

d) publik hüququn normaları ilə müəyyən edilən xüsusi yaradılma proseduruna malikdir;

e) publik idarəetmə sisteminə inteqrasiya olunub [8, s. 117].

İnkişaf etmiş Avropa dövlətlərinin təcrübəsinə diqqət yetirməli olsaq, görürük ki, dövlətə məxsus uşaq bağçalarından başlayaraq məktəblərə və universitetlərədək, tibb klinikalarından tutmuş nəhəng korporasiyalara qədər hamısı publik hüququn hüquqi şəxsi sayılırlar. Məsələn, Almaniyada və digər Avropa ölkələrində dəmiryolu korporasiyaları publik hüquqi şəxs hesab olunurlar. Onlar iflasa uğraya bilməzlər, ona görə ki, ölkə daxilində sərnişinlərin

daşınması həyati vacib əhəmiyyət kəsb edir və dəmiryolu istənilən halda fəaliyyət göstərməlidir. Ona görə də dövlət bu məsuliyyəti öz üzərinə götürüb və bu funksiya idarəetmə deyil, təsərrüfat funksiyası olduğundan dəmiryol şirkətlərinə publik hüquqi şəxs statusu verilmişdir. Azərbaycanda belə bir hala ehtiyac duyulmur, çünki nəqliyyat daşımaqları əhəlinin ehtiyaclarını tam şəkildə təmin edirlər.

Almaniya və Fransada mərkəzi banklar da publik hüquqi şəxs sayılırlar, çünki onların funksiyaları dövlət hakimiyyət orqanlarının funksiyalarından fərqlənir. Dövlət orqanı heç bir halda kredit verə və ya faizlərin hesabına gəlir əldə edə bilməz. Bu, dövlət hakimiyyət funksiyası deyildir. Ona görə də həmin ölkələrdə mərkəzi banklar publik hüququn hüquqi şəxsləri hesab olunurlar. Publik hüququn hüquqi şəxsi Azərbaycan üçün də kifayət qədər çoxsaylı yeni imkanlar yaradır. Yəni, idarəetmə sisteminə xələl gətirmədən həmin sistemin üzvü hissələri kimi yeni strukturların yaradılmasına imkanlar açılır və dövlət mövcud sistemi dağıtmadan yeni funksiyaları həyata keçirə bilir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına görə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı dövlət hakimiyyətinin hər hansı bir qoluna aid edilmədiyindən o, dövlət hakimiyyəti orqanı deyildir. Əgər Mərkəzi Bank dövlət hakimiyyəti orqanı hesab edilsəydi, o zaman onun işçilərinin vəzifələri dövlət qulluğu vəzifələrinin təsnifatına daxil olardı. Bununla belə, həmin təsnifatda bu cür vəzifələr mövcud deyildir.

Müasir dövrdə ölkədə məktəblərin və universitetlərin nizamnamələri yenidən nəzərdən keçirilir. Qabaqcıl ölkələrdə universitetlər və digər təhsil müəssisələri qeyri-kommersiya təşkilatları sayılırlar. Ali təhsil müəssisələri cəmiyyət və dövlət üçün həyati əhəmiyyətli bir sahə olan təhsilin verilməsi ilə məşğul olurlar. Qeyri-kommersiya fəaliyyətinə gəldikdə isə, bu tamamilə fərqli bir sahədir. Publik hüquqi şəxslər həm pullu, həm də pulsuz xidmətlər göstərmək səlahiyyətlərinə malikdirlər və büdcədən maliyyələşdirilə bilirlər. Bu təşkilati-hüquqi forma dövlət idarəetməsinin vacib ehtiyaclarını təmin etməyə qabildir və dövlətin imkanlarını genişləndirən çevik bir forma hesab olunur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəllənin 43.1-ci maddəsində “hüquqi şəxs” ümumi tərifini verilərkən “qurum” sözündən istifadə edilir [3]. Bununla yanaşı, həmin Məcəllənin 43.5-ci maddəsində hüquqi şəxsləri növləri göstərilir və orada kommersiya hüquqi şəxsləri, qeyri-kommersiya hüquqi şəxsləri və publik hüquqi şəxsləri barəsində yenidən ümumi “qurum” sözü işlənir. Lakin “Publik hüquqi şəxslər haqqında” 29 dekabr 2015-ci il tarixli Qanunun 2.2-ci maddəsində “publik hüquqi şəxs” tərifini verilərkən “təşkilat” sözündən istifadə olunmuşdur [6]. Burada bir məsələyə diqqət yetirmək lazımdır: Mülki Məcəllədə ümumi şəkildə “publik hüquqi şəxslərin” statusu barədə müddəalar əks olunur. Bu növ hüquqi şəxslərin sırasına daxil olan və dövlətlə daha sıx bağlılığı olan təşkilatların özünəməxsus rolunu, yaradılmasında və fəaliyyətində xüsusiyyətləri

qeyd etmək üçün cari qanunvericilikdə ayrıca “dövlət adından yaradılan publik hüquqi şəxslər” kateqoriyası da işlənir.

Müasir Azərbaycan qanunvericiliyində “qeyri-dövlət hüquqi şəxslər” anlayışı da yer almışdır. Belə ki, “Qeyri-yaşayış təyinatlı bəzi tikinti obyektlərinin istismarına icazə verilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 iyun 2023-cü il tarixli Fərmanında “fiziki və ya qeyri-dövlət hüquqi şəxsin mülkiyyəti” ifadəsindən geniş istifadə olunur [4]. Nəzərə alsaq ki, hal-hazırda milli qanunvericilik aktlarında hüquqi şəxslərin yalnız üç növü (kommersiya hüquqi şəxsləri, qeyri-kommersiya hüquqi şəxslər və publik hüquqi şəxslər) yer almışdır, “qeyri-dövlət hüquqi şəxs” ifadəsinin müvafiq Fərmanın mətnində əvəz edilməsi yaxşı olardı. Çünki müvafiq ifadə təcrübədə hüquqi şəxslərin təşkili üzrə dövlət və qeyri-dövlət qurumlarını birgə iştirakı ilə olan rəngarəng modelləri inkar edir və müəyyən çətinlik yaradır.

Hüquqi şəxsin hüquq subyektivliyi ilə publik şəxsin hüquq subyektivliyi arasındakı prinsipial fərqlər “insanların əmlak birliyi” və “insanların ərazi birliyi” kontekstində nəzərdən keçirilə bilər. Mülki Məcəllənin 6.2-ci maddəsinə görə “fiziki və hüquqi şəxslər mülki hüquqları öz mənafeələrini gerçəkləşdirmək üçün iradələrinə uyğun olaraq əldə edir və həyata keçirirlər” [3]. Publik qurumların orqanları və təsisatları özlərinin müstəqil publik-hökmran iradələrinə malik deyillər, əksinə publik qurumun iradəsini həyata keçirirlər; özlərinin publik-hökmran hüquq qabiliyyətinə malik deyillər və yalnız publik qurumun hüquq qabiliyyətini realizə edirlər. Onlar sadəcə publik qurumların özlərinin publik fəaliyyət qabiliyyətlərinin reallaşdırdığı bir vasitə, alət qismində çıxış edirlər. Əks təqdirdə, məsələn, dövlətin publik-hökmran hüquq qabiliyyətinin onun müvafiq sahəsində hakimiyyətin müstəqil subyektləri qismində çıxış edən orqanları və təsisatları arasında paylaşıldığını və bölüşdürüldüyünü qəbul etmək lazım gələrdi. Buna görə də, məsələn, vergi hüquq münasibətlərində subyekt qismində vergi və gömrük orqanları ilə təmsil olunan dövlətin özü deyil, vergi gömrük orqanlarının özlərinin, hətta dövlətdə müstəqil olaraq çıxış etdiyini təsəvvür etmək çətindir.

Hər hansı birləşmə forması “hüquq subyektivliyi” kateqoriyasının tam həcmdə açılmasına xidmət etmir, çünki şəxslərin birliyi (nə qədər böyük və müxtəlifdirsə) həmişə maraqların müəyyən konfliktlərini ortaya çıxarır.

Praktikada bu maraqların toqquşması yalnız inzibati hakimiyyət və idarəetmə rıçaqlarına malik olan konkret şəxslərdə (konkret publik qurumda və hüquqi şəxsdə) müvafiq subyektin statusunun mövcudluğu təqdirdə “hüquq subyektivliyi” kateqoriyasının qeydi-müəyyən şəkildə başa düşülməsinə gətirib çıxarır. Və ya məsələn, hüquqi ədəbiyyatda hüquqi şəxs statusuna malik olmayan kollektiv qurumlar sahibkarlıq fəaliyyətinin subyektləri qismində çıxış edən qurumlar kimi qələmə verilir.

Yuxarıda göstərilənlərin nəticəsində belə bir qənaətə gəlmək olar ki, hüquqi şəxslərin və publik qurumların hüquq subyektivliyi həmişə onların

kollektiv resurs imkanları və qabiliyyətləri ilə şərtlənən unikalılıqda ifadə olunan statusa malikdirlər.

Mülki Məcəllədə ümumdövlət və ictimai əhəmiyyətli fəaliyyətlə məşğul olan qurumların hüquq subyektivliyi göstərilir. Publik hüquqi şəxslərin birinci növünə dövlət tərəfindən yaradılan təsisatlar aid edirlər. Onların vəsaitləri dövlət mülkiyyətində olsa da, birincisi, həmin vəsaitlərin üzərində özləri müstəqil şəkildə sərəncam verə və onlardan dövlət tərəfindən müəyyən edilmiş məqsədlər üçün istifadə edə bilirlər; ikincisi, onlar bütün digər dövlət orqanlarının fəaliyyətini maliyyələşdirən vahid xəzinədən, yəni büdcədən əmlak baxımından ayrılırlar; üçüncüsü, bu qisim hüquqi şəxslərin ya onlara verilmiş əmlakın istifadəsindən əldə edilən gəlir şəklində, ya da hər hansı publik qurumun büdcəsinin vergi gəlirləri sayılmayan xüsusi ödənişlər şəklində müstəqil gəlir mənbələri vardır; dördüncüsü, onlar dövlət tərəfindən üzərlərinə qoyulmuş publik-hökmran səlahiyyətləri həyata keçirirlər. Sonuncu əlamət onları birbaşa olaraq adi dövlət orqanları ilə birləşdirir. Lakin ilk üç əlamət isə əksinə, bu cür təşkilatları göstərilən orqanlardan fərqləndirir. Ona görə ki, heç bir dövlət orqanı dövlətin özünə münasibətdə əmlak xüsusişməsinə malik ola bilməz ki, bu da birbaşa orqanın anlayışının özündən irəli gəlir. Digər tərəfdən, həmin təsisatların hüquqi şəxsiyyəti hər bir halda dövlətin özünün şəxsiyyətindən törəmədir və bu təşkilatların malik olduğu əmlak xüsusişməsi faktiki deyil, daha çox formaldır.

Publik hüququn hüquqi şəxslərinin digər bir növünə publik hüquqi korporasiyalar, yəni ən azı iki iştirakçı tərəfindən yaradılan təşkilatları aid edirlər. Ona görə də nəzəri olaraq onlarda dövlətin iştirakı istisna edilmir və bu qisim hüquqi şəxslərə publik-hüquqi funksiyaların verilməsi publik hüquqi təsisatlara verilən qaydada, demək olar ki, eyni şəkildə həyata keçiriləcəkdir. Bununla belə, müasir dövrdə ölkəmizdə olan hüquq qaydası yalnız qanunvericilik aktlarında birbaşa nəzərdə tutulmuş formada xüsusi hüququn subyektivliyi tərəfindən yaradılan müvafiq publik hüquqi korporasiyaları tanıyır. Eyni zamanda həmin qanunvericilik aktları ilə dövlət müvafiq korporasiyaya müəyyən publik-hökmran səlahiyyətləri verir. Burada söhbət, məsələn, notariat və vəkiliyyət assosiasiyaları haqqında, arbitraj idarəçiliyinin özünü-tənzimləmə təşkilatları və müstəqil qiymətləndiricilərin qurumları, eləcə də digər oxşar təşkilatlar haqqında gedir. Göstərilən təşkilatların birləşdirici faktoru ondan ibarətdir ki, onlar xüsusi hüququn subyektivliyi olan və müəyyən bir peşəyə mənsub olan vətəndaşlar tərəfindən, həmçinin də bəzi hallarda müəyyən bir fəaliyyət növünü həyata keçirən hüquqi şəxslər tərəfindən yaradılırlar. Lakin bu zaman qanunverici müəyyən peşəkar fəaliyyətlə məşğul olmanın şərti qismində müvafiq təşkilata məcburi üzvlüyü müəyyən edir, eyni zamanda müvafiq təşkilata həmin fəaliyyətin həyata keçirilməsi qaydalarını təsdiq etmək, həmçinin də bu qaydaların gözlənilməsi üzərində nəzarətin aparılması üzrə səlahiyyətləri verir. Qaydaların pozuntusuna görə sanksiya qismində həmin

təşkilatın idarəetmə orqanı tərəfindən özünütənzimləmə təşkilatının üzvlərinin sırasından xaric edilmənin mümkünlüyü nəzərdə tutulur.

Bütün publik hüquqi şəxslərin icra hakimiyyəti orqanlarını, xüsusən də qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyəti orqanları sistemlərinə daxil olmadıqları və nəticə etibarilə onları yaradan dövlətdən əmlak baxımından xüsusilaşmış vəziyyətdə olmaları ortaqlar cəhəti olaraq birləşdirir. “Publik hüquqi şəxslər haqqında” Qanunun 3.1-ci maddəsinə əsasən publik hüquqi şəxslərin sahibkarlıq fəaliyyətinə yalnız aşağıdakı hallar mövcud olduqda icazə verilir:

1) sahibkarlıq fəaliyyətlə məşğulluq publik hüquqi şəxsin yaradılması zamanı nəzərdə tutulmuşdur;

2) sahibkarlıq fəaliyyətlə məşğulluq publik hüquqi şəxsin nizamnaməsində qoyulan məqsədlərin nail olmasına xidmət edir [6].

Kommersiya hüquqi şəxslərdən fərqli olaraq publik hüquqi şəxsin hüquq qabiliyyəti məhduddur. Belə ki, “Publik hüquqi şəxslər haqqında” Qanunun 5.2-ci maddəsinə uyğun olaraq bu kateqoriyadan olan hüquqi şəxslər yalnız öz nizamnaməsində qeyd olunan fəaliyyətlə məşğul olurlar [6]. Dövlətin adından yaradılan publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqan (qurum) tərəfindən, bələdiyyə adından yaradılan publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi isə müvafiq bələdiyyə tərəfindən təsdiq edilir.

Publik hüquqi şəxs dövlət qeydiyyatına alındığı andan mülki hüquqlara malik olmaqla mülki vəzifələr daşıyır və publik hüquqi şəxsin hüquq qabiliyyətinə onun ləğvinin başa çatdığı an xitam verilir. Digər növ hüquqi şəxslərdən fərqli olaraq, publik hüquqi şəxsin müflis elan edilməsi istisna olunur [6].

Dövlətlə yanaşı, publik-hökmlərən səlahiyyətləri mülki hüquq subyektivliyinə malik olan digər təşkilatlar da həyata keçirə bilər. Bu cəhət həmin təşkilatları publik hüquqi qurumlarla daha da yaxınlaşdırır, çünki onlar bilavasitə həmin qurumların vasitəsilə fəaliyyət göstərirlər. Lakin bu təşkilatların müstəqil hüquq subyektivliyi onların vahid publik qurumlar kimi təsnif edilməsinə imkan vermir. Burada dövlət öz hakimiyyət səlahiyyətlərini müstəqil təşkilatlara verməklə bunları müəyyən məqsədlərə nail olunması naminə məhdudlaşdırır. Bu zaman müvafiq səlahiyyətlərin verilməsinin aşağıdakı iki üsulundan istifadə etmək olar:

1) publik hüquqi qurum belə bir təşkilatın yeganə təsisçisi ola bilər və onun təsis edilməsi haqqında aktda həmin təşkilatı publik-hökmlərən səlahiyyətlərlə təmin edə bilər;

2) o, publik-hüquqi səlahiyyətləri xüsusi hüququn subyektivləri tərəfindən yaradılan birliyə də verə bilər.

Birinci halda söhbət publik təsisatlardan getdiyi halda, ikinci halda publik korporasiyalardan gedir.

Publik hüquqi şəxslərin bir növü kimi publik-hüquqi təsisatları birləşdirən odur ki, birincisi, onlar dövlət tərəfindən yaradılsalar da, icra

hakimiyyətinin, xüsusən də qanunvericilik və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının sisteminə daxil deyildir. Nəticə etibarilə vahid xəzinə (pul vəsaitlərinin hərəkəti) prinsipi onlara şamil edilmir, yəni onlar bu kimi təşkilatları yaradan publik hüquqi qurumdan əmlak baxımından ayrırırlar.

Məsələn, baxmayaraq ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 19-cu maddəsinin II hissəsinə müvafiq olaraq Mərkəzi Bank dövlətin müstəsna mülkiyyətindədir, Mərkəzi Bank balansında olan əmlaka Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə uyğun olaraq sahiblik, istifadə və sərəncam hüquqları həyata keçirir [7]. Bu zaman Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı ölkədə hesablaşmaların həyata keçirilməsi və bank əməliyyatlarının aparılması qaydalarını müəyyən etmək; kredit təşkilatlarının dövlət qeydiyyatı, onlara bank əməliyyatlarının aparılması üçün lisenziyaların verilməsi, lisenziyaların dayandırılması və geri çağırılması; bank nəzarəti; qanunlara uyğun olaraq kredit təşkilatları tərəfindən qiymətli kağızların emissiyasının (buraxılışlarının) qeydiyyatı; valyuta tənzimlənməsinin və nəzarətinin təşkili və realizəsi və s. kimi publik-hökmran səlahiyyətləri həyata keçirir.

Analoji hüquq subyektivliyinə Dövlət Sosial Müdafiə Fondu malikdir. Həmin Fondun Nizamnaməsinin 1.1-ci bəndinə görə Fond məcburi dövlət sosial sığortası və könüllü sosial sığorta, dövlət icbari şəxsi sığorta, əhalinin əmək pensiyaları, sosial müavinətlər, ünvanlı dövlət sosial yardım ilə, təqaüd və kompensasiyalarla, habelə qanunvericilikdə nəzərdə tutulan digər ödənişlərin təmin edilməsi istiqamətində fəaliyyət göstərən publik hüquqi şəxsdir [2]. Fond Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyində olaraq müstəqil balansla, əmlaka, xəzinə və bank hesablarına malikdir. Fond ümumdövlət və ictimai əhəmiyyət daşıyan fəaliyyətlə məşğul olur. Bu istiqamətdə öz məqsədlərinə tam nail olmaq üçün Fonda sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq səlahiyyəti verilmişdir.

Yeri gəlmişkən Dövlət Sosial Müdafiə Fondu, Mərkəzi Bank kimi, öz fəaliyyəti istiqamətində ciddi səlahiyyətlərə malikdir: əhalinin əmək pensiyaları, sosial müavinətlər, ünvanlı dövlət sosial yardım ilə, təqaüd və kompensasiyalarla, habelə Azərbaycan Respublikasının qanunları, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin aktları ilə nəzərdə tutulmuş digər ödənişlərlə təmin edilməsi üçün tədbirlər görmək; məcburi dövlət sosial sığorta iştirakçılarının uçota alınmasını, sığortaolunanların və sığortaedənlərin işsizlikdən sığorta üzrə qeydiyyatdan alınmasını və qeydiyyatdan çıxarılmasını, dövlət sosial sığorta sistemində fərdi uçotun aparılmasını və ona nəzarəti təmin etmək; sığortaolunanların və sığortalıların dövlət icbari şəxsi sığorta üzrə uçota alınmasını və uçotunun aparılmasını, sığortaolunanalara sığorta ödənişlərinin ödənilməsinə təmin etmək və s. səlahiyyətlərə malikdir [2].

Beləliklə, publik hüquqi şəxslərin birinci növünü dövlət tərəfindən yaradılmış təsisatlar təşkil edir. Bu təsisatların hüquqi subyektivliyi hər bir halda dövlətin özünün subyektivliyindən törəmədir. Onların malik olduğu əmlak

müstəqilliyi faktiki deyil, daha çox formalıdır. Təsadüfi deyildir ki, adı çəkilən qanunvericilik aktlarının hamısı praktiki olaraq sözügedən qurumların fəaliyyətinə hökumətin müdaxiləsini məhdudlaşdırır və onların hökumətə hər hansı bir formada maliyyə vəsaitlərinin ayırmasını birbaşa olaraq qadağan edir.

Ümumən götürüldükdə dövlət müəyyən hallarda bu və ya digər peşəkar fəaliyyətin həyata keçirilməsinin şərtlərindən biri kimi məcburi üzvlük prinsipinə əsaslanaraq publik-hökmran səlahiyyətlərin həyata keçirilməsini müxtəlif qeyri-dövlət birliklərinə həvalə edə bilər. Bu zaman dövlət olduqca müxtəlif vəzifələri həll etmiş olur. Belə ki, məsələn, belə strukturların vasitəsilə dövlət onların özündən, yəni dövlətdən qeyri-asılılığı prinsipini ardıcıl olaraq təşkil edir və onların iştirakşılmasına daha çox müstəqillik verir. Bu, xüsusilə müəyyən fəaliyyət növlərinin lisenziyalasdırma tələblərindən kənarlaşdırılması və eyni zamanda məcburi üzvlük prinsipi əsasında qurulmuş peşəkar korporasiyaların yaradılması zamanı özünü göstərir. Belə təşkilatlar mahiyyət etibarilə sahibkarlıq və digər peşəkar fəaliyyətin müəyyən tələblər uyğunluğu üzərində publik nəzarətin digər bir formasını ehtiva edir.

“Dövlət publik hüquqi şəxsləri yaratmaqla təşkilatların özünü maliyyələşdirməsi üçün şərait yaradır və bununla da rəqabət mühiti formalaşır, təşkilatın özü isə vəsaitlər və gəlirlər əldə etməkdə maraqlı olduğunu nümayiş etdirir, eyni zamanda dövlət büdcəsi bu yükə azad olur” [11, s. 71].

Bu zaman publik funksiyaları (bütövlükdə cəmiyyətin maraqları naminə fəaliyyətin həyata keçirilməsi) və hakimiyyət səlahiyyətlərini (normativ və təşkilati-sərəncamverici xarakterli qərarların qəbulu) fərqləndirmək lazımdır. Təəssüflə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində belə fərqləndirmə heç də həmişə aparılmır. Nəticə etibarilə bu, müzakirə olunan problemin dərk olunmasına vahid yanaşmaların olmadığını göstərir ki, bu da qanunvericilikdə öz əksini tapır. Belə ki, bütün dövlət korporasiyalarının fəaliyyəti publik xarakter daşıyır, çünki onlar bütövlükdə cəmiyyətin maraqları naminə həyata keçirilir ki, bütün bunlar həmin qurumların fəaliyyətinin və əmlakdan istifadə etmələrinin ciddi şəkildə hədəflənmiş xarakteri ilə şərtləndirilir. Lakin dövlət korporasiyalarının bəziləri özlərinin fəaliyyətinin məqsədlərinə nail olmaq üçün hakimiyyət xarakterli səlahiyyətlərlə də təmin olunur. Məsələn, hüquqi şəxslərin səlahiyyətləri yalnız onların fəaliyyətlərinin xarakteri və yerinə yetirdikləri publik funksiyaların həcmi baxımından deyil, həm də hakimiyyət səlahiyyətlərinə malik olma nöqtəyi-nəzərindən də əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənirlər.

Hüquqi şəxslər onlarda publik elementin mövcudluğu baxımından aşağıdakı kimi təsnifləndirilə bilər:

- xüsusi hüququn hüquqi şəxsləri (özəl hüquqi şəxslər öz maraqlarından çıxış edərək fəaliyyət göstərirlər);
- qarışıq hüquqi şəxslər (müəyyən publik xarakterli məqsədlər üçün fəaliyyət göstərirlər və bu baxımdan ayrı-ayrı hakimiyyət səlahiyyətləri ilə təmin edilə bilər);

- dövlət hakimiyyəti orqanlarının funksiyalarını həyata keçirən hüquqi şəxslər.

Beləliklə, publik hüquqi şəxs anlayışı hazırkı dövrdə sırf doktrinal xarakter daşıyır və üç mənada - aşağıdakıların ifadə edilməsi üçün istifadə oluna bilər:

- 1) publik funksiyaları yerinə yetirən bütün hüquqi şəxslər;
- 2) hakimiyyət səlahiyyətlərinə malik olan hüquqi şəxslər;
- 3) hüquqi şəxs statusu verilmiş dövlət qurumları.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində iri və orta şirkətlər əksər hallarda tamamilə müstəqil deyil, digər şirkətlərlə müəyyən qarşılıqlı əlaqələr formasında fəaliyyət göstərirlər: ya kiminsə nəzarəti altında olurlar, ya da əksinə, kimi isə nəzarətdə saxlamaqla idarə edirlər, yaxud da bir-birinin kapitallarında qarşılıqlı olaraq iştirak edirlər.

III. Nəticə

Beləliklə, yuxarıda ifadə olunanlar aşağıdakı nəticələri çıxarmağa imkan verir.

1. Publik hüquqi şəxslər dedikdə, mülki hüquq subyektivliyi ilə yanaşı, onları adi hüquqi şəxslərdən (və ya özəl hüquqi şəxslərdən) fərqləndirən publik hakimiyyət səlahiyyətlərinə malik olan təşkilatlar başa düşülür.

2. Publik hüquqi şəxslər, publik hüquqi qurumlardan başqa, publik hüquqi təsisatlar və publik hüquqi korporasiyalar formasında mövcud ola bilər.

Publik hüquqi şəxslər aşağıdakı əlamətlərlə xarakterizə edirlər: qanunvericiliklə müəyyən edilmiş məlum hədudlar çərçivəsində həmin subyektivin fəaliyyəti haqqında məlumatların açıqlığı və əlçatanlığı; müvafiq subyektivin nümayəndəli hakimiyyət orqanları qarşısında hesabatlılığı və nəzarət altında olması; həmin subyektivin fəaliyyətinin cəmiyyətin məqsədlərinə nail olunması üçün həmin subyektivin üzərinə yerinə yetirməsi zəruri olan vəzifələrin qoyulması və s.

Publik hüquqi qurumların əmlak dövriyyəsində iştirakını xarakterizə edərək aşağıdakı halları müəyyənləşdirmək lazımdır:

1) publik hüquqi qurumların əmlak dövriyyəsində bilavasitə iştirakı;

2) publik hüquqi qurumların hüquqi şəxslərin vasitəsilə, yəni onların təsisatçısı qismində (səhmdarları, iştirakçıları, üzvləri) əmlak dövriyyəsində vasitəli (dolaylı) iştirakı.

Birinci halda publik hüquqi qurumlar xəzinənin hesabına, yəni büdcə vəsaitləri də daxil olmaqla hüquqi şəxslər arasında bölüşdürülməmiş əmlakdan istifadə etməklə əmlak dövriyyəsində iştirak edirlər. İkinci halda publik hüquqi qurumlar kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarını yaradırlar və onlarla əmlak məsuliyyətini bölüşdürürlər. Özü də bu zaman onlar ya qanunla birbaşa olaraq nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla (məsələn, bu, təsərrüfat cəmiyyətlərinə, dövlət və bələdiyyə müəssisələrinə aiddir) bu hüquqi şəxslərin öhdəlikləri üzrə ümumiyyətlə məsuliyyət daşıyırlar, ya da əmlak bölgüsü publik hüquqi quruma qarşı tələblərin yalnız

əsas borclunun (təsisatın) onların pul vəsaiti hesabına icra edə bilməsi mümkün olmadığı halda irəli sürülməsi faktında özünü büruzə verdikdə subsidiar məsuliyyət daşıyırlar (məsələn, muxtariyyətə malik olmayan dövlət təsisatlarına münasibətdə).

Beləliklə, publik hüquqi şəxs anlayışı indiki dövrdə müstəsna olaraq qanunvericiliyin əsasında yaradılmış və publik funksiyaların verildiyi hüquqi şəxslərə şamil olunur. Məhz burada həmin terminin istifadəsindəki əsas tələb özünü ifadə edir.

Artıq mövcud olan anlayışlara paralel anlayışlar sisteminin yaradılması (məsələn, publik hüquqi qurumların hüquqi şəxs kimi ifadə edilməsi) mənasızdır. Bu, yalnız çaşqınlıqlara gətirib çıxara bilər. Özü də bu zaman publik funksiyaları yerinə yetirən hüquqi şəxslərin (bir qayda olaraq bunlar dövlət orqanlarıdır) əmlak münasibətlərindəki məsuliyyətini onların tərəfindən publik funksiyaların lazımi qaydada yerinə yetirilməməsinə görə məsuliyyətdən (müvafiq büdcənin zərərin ödənilməsi şəklində daşdığı məsuliyyətdən), eləcə də həmin orqanların vəzifəli şəxslərinin məsuliyyətindən (intizam, inzibati və cinayət məsuliyyəti formasında) fərqləndirmək lazımdır.

“Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yaratdığı publik hüquqi şəxslərin Nümunəvi Nizamnaməsi”nin 1.4-cü bəndinə uyğun olaraq “Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müəyyən etdiyi hallarda qurum həmin qurumun Nizamnaməsində qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul ola bilər” [9].

Bütövlükdə nəzərdən keçirilmiş məsələlər əsasında publik hüquqi şəxslərin aşağıdakı səciyyəvi əlamətlərini qeyd etmək zəruridir:

1) publik hüquqi şəxslər dövlət və ya bələdiyyə orqanı olmayan təşkilatdır və dövlətin adından müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən formalaşdırılır, bələdiyyə publik hüquqi şəxsləri isə müvafiq bələdiyyə orqanları tərəfindən yaradılır;

2) publik hüquqi şəxslər ümumdövlət və (və ya) ictimai əhəmiyyət daşıyan fəaliyyətlə məşğul olur;

3) publik hüquqi şəxslər yalnız onların nizamnamələrində nəzərdə tutulmuş fəaliyyətlə məşğul ola bilərlər;

4) dövlətin adından yaradılan publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilir, bələdiyyənin adından yaradılan publik hüquqi şəxsin nizamnaməsi isə müvafiq bələdiyyə tərəfindən təsdiq edilir. Digər hüquqi şəxslərin nizamnamələri isə onların rəhbər orqanı tərəfindən təsdiq olunur;

5) publik hüquqi şəxslər müflis ola bilməzlər.

ƏDƏBİYYAT (REFERENCES):

1. Bürgerliches Gesetzbuch: 18.08.1896 // URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf> Access: 03.05.2026. [in German]
2. Charter of the State Social Protection Fund, approved by the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan, dated June 30, 2020 // Collection of Legislations of the Republic of Azerbaijan, 2020, No. 6, Article 718. [in Azeri].
3. Civil Code of the Republic of Azerbaijan // Collection of Legislation of the Republic of Azerbaijan, 2000, No. 4, Book I, Article 250. [in Azeri].
4. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan “On additional measures related to the issuance of permits for the operation of some non-residential construction facilities”, dated June 14, 2023 // Collection of Legislation of the Republic of Azerbaijan, 2024, No. 12, Book II, Article 1382. [in Azeri].
5. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: 23.05.1949 // URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> Access: 03.05.2026. [in German]
6. Law of the Republic of Azerbaijan “On Public Legal Entities”, dated December 29, 2015 // Collection of Legislation of the Republic of Azerbaijan, 2016, No. 2 (Book I), Article 203. [in Azeri].
7. Law of the Republic of Azerbaijan “On the Central Bank of the Republic of Azerbaijan”, dated December 4, 2004 // Collection of Legislation of the Republic of Azerbaijan, 2004, No. 12, Article 984. [in Azeri].
8. Mikhailenko O.V. Public Legal Entities in Private Law and Private Legal Entities in Public Law // Journal of Russian Law, 2011, No. 3, p. 109-117. [in Russian].
9. Model Charter of public legal entities established by the President of the Republic of Azerbaijan, approved by the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated July 6, 2018 // Collection of Legislation of the Republic of Azerbaijan, 2018, No. 7 (Book I), Article 1459. [in Azeri].
10. Seyidahmadli S. Practical aspects of legislation on public legal entities // Tax Journal of Azerbaijan, 2018, No. 1, p. 67-76. [in Azeri].
11. Shamistanli A.R. Civil and Public Legal Entities in the Legal System of Azerbaijan // Nashe Pravo, 2021, No. 1, p. 66-71. [in Russian].
12. Talapina E.V. Administrative Law of France Today. Moscow: Norma, 2001, p. 136-151. [in Russian].
13. The Civil Code of Georgia: 26.06.1997. // URL: http://jafbase.fr/docEstEurope/Georgie/code_civil.pdf Access: 03.05.2026.

14. The Constitution of Greece. 07.06.1975 / Ed. Mavrias K., Spiliotopoulos E. Hellenic Parliament, 2022, 153 pages.
15. Verwaltungsverfahrensgesetz: 25.05.1976. // URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/vwvfg/> Access: 03.05.2026. [in German]

LEGAL PERSONALITY OF PUBLIC LEGAL ENTITIES

AYKHAN ISMAYILOV*

Abstract

The author of the article notes that, due to the novelty of the concept of a public legal entity, there is a lack of complete information on its legal status in the legal literature. In this regard, along with the provisions of national legislation, the legislative experience of France, Germany, and other countries regarding its legal personality is considered. It is noted that the concept of a public legal entity currently applies exclusively to legal entities created based on legislation and performing public functions. Currently, the institution of a public legal entity performs functions of great importance to the state and society. Therefore, unlike an ordinary legal entity, it enjoys certain guarantees (it can't be declared bankrupt; it can provide both free and paid services; if necessary, it can be financed from the budget; the employees of a public legal entity may be civil servants; the restrictions applicable to ordinary private legal entities don't apply to public legal entities).

Keywords: legal entity, legal personality, concept, notion, private law, public law, institution, legislation, state, body, authority, company, institution, features, function.

* Doctorant of the Department of theory and history of state and law of Baku State University / ayxan.ismayilov.0101@mail.ru

ПРАВОСУБЪЕКТНОСТЬ ПУБЛИЧНЫХ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ

АЙХАН ИСМАИЛОВ*

Резюме

В статье прежде всего отмечается, что из-за новизны концепции публичного юридического лица в юридической литературе отсутствует полная информация о его правовом статусе. В этой связи, наряду с положениями национального законодательства, рассматривается опыт законодательства Франции, Германии и других стран относительно его правосубъектности. Отмечается, что в настоящее время концепция публичного юридического лица применяется исключительно к юридическим лицам, созданным на основе законодательства и выполняющим публичные функции. В настоящее время институт публичного юридического лица выполняет функции, имеющие большое значение для государства и общества. Именно поэтому, в отличие от обычного юридического лица, он обладает определенными гарантиями (не может быть признан банкротом; может предоставлять как бесплатные, так и платные услуги; при необходимости может финансироваться из бюджета; сотрудники публичного юридического лица могут быть государственными служащими; ограничения, применяемые к обычным частным юридическим лицам, не применяются к публичным юридическим лицам).

Ключевые слова: юридическое лицо, правосубъектность, концепция, понятие, частное право, публичное право, институт, законодательство, государство, орган, власть, компания, институт, признаки, функция.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 03.12.2025

Çapa qəbul: 05.06.2026

* Докторант кафедры теории и истории государства и права Бакинского Государственного Университета / ayxan.ismayilov.0101@mail.ru